

Vereniging van
Nederlandse Gemeenten

Jaarrede VNG-voorzitter Annemarie Jorritsma

18 juni 2014

DAMES EN HEREN

Op 20 april gaf een milieuorganisatie een taart cadeau aan een energiemaatschappij. De milieuorganisatie die trakteerde was de Gelderse Natuur & Milieu Federatie. De energiemaatschappij die mocht snoepen was Lingewaard Energie. Geen echte energieleverancier, nog niet. Maar wel een initiatief van burgers die energiebesparing willen bevorderen en collectief duurzame energie willen opwekken. Zij werken daartoe samen met de gemeente en het plaatselijke bedrijfsleven.

Over zes jaar wil Lingewaard Energie op coöperatieve basis twintig procent van de particuliere energieopwekking duurzaam en collectief produceren tegen een concurrerend tarief. Eind april was de hardloop- en skeelervereniging De Sprinters de eerste sportvereniging in de gemeente Lingewaard die zonnepanelen op het clubgebouw plaatste.

BURGERINITIATIEF

Dit voorbeeld is zo ongecompliceerd dat je bijna vergeet hoe bijzonder het is. Een gemeente waar burgers het voortouw nemen bij het realiseren van beleidsdoelen. Dit burgerinitiatief helpt Lingewaard om verplichtingen na te komen uit het Klimaatakkoord: 30% reductie van broeikasgassen in 2020, 2% energiebesparing per jaar en 20% duurzame energie in 2020. Burgers nemen het initiatief, de gemeente sluit aan en faciliteert.

Burgerinitiatief, geen gemeente kan nog zonder. Alle krachten in onze lokale samenleving hebben we nodig om de collen te nemen in onze bergetappes. De eerste col die daar opdoemt, is de Col 3D. Het inrichten van het sociaal domein in combinatie met een miljardenbezuiniging is de omvangrijkste ingreep die gemeenten ooit hebben meegemaakt.

UITDAGINGEN

Reken maar dat we met ons volle gewicht op de pedalen moeten staan. Want we hebben nogal wat bagage: het vormgeven van re-integratie en participatie, het perspectief bieden aan jeugd en de zorg voor chronisch zieken en ouderen.

Daarnaast voelen we de gevolgen van de economische crisis, die ons confronteert met oplopende werkloosheid, meer uitkeringen, financiële tekorten, stagnerende nieuwbouw, stilvallende bedrijfsterreinen en verlaten winkelpanden. We moeten onze lokale economieën revitaliseren.

En dat alles onder het toezicht van een uitstekend geïnformeerde, zelfbewuste en actiebereide burger die steeds kritischer naar de gemeente kijkt.

HANDEN UIT DE MOUWEN

De nieuwkomers onder u help ik maar gelijk uit de droom: voor u geen wittebroodsweken, u moet er gelijk tegenaan. Over een dik half jaar zitten we op een hellingspercentage waar nauwelijks tegenop te fietsen is. Na elke bocht de volgende klim, nog steiler. We zijn al gewaarschuwd voor valpartijen, verwondingen en uitputting.

Het maakt niet uit of u pas in de raad zit, of u pas bent geïnstalleerd als wethouder of dat u al jaren meedraait in het gemeentelijk bestuur. Oudgediende of nieuwkomer, de ervaring met deze stapeling van uitdagingen is bij iedereen even groot: nul. Geen routine, geen handleidingen, geen blauwdrukken.

Maar, dames en heren, met beleidsplannen win je geen bergetappes. Wel met opgestroopte mouwen. Gemeenten hebben meer dan ooit de ruimte om de lokale samenleving in te richten volgens eigen ideeën. Daar zijn ze beter voor uitgerust dan elke andere overheid, zoals Benjamin Barber ons gisteren uitlegde.

RANDVOORWAARDEN

Maar dan wel met een Rijksoverheid die met ons mee wil fietsen. We hebben er niets aan als het Rijk ons in de wielen rijdt met heimweewet- en regelgeving. Een verlangen van het Rijk naar vroeger, toen ministeries bepaalden wat goed was voor gemeenten. Het kan niet zo zijn dat gemeenten door systeeminterventies van vakdepartementen uitvoeringsdiensten van het Rijk worden op taken waar wij het bevoegd gezag voor zijn.

Daarbij heb ik ook mijn financiële zorgpunten. Als gemeenten samenwerken, zoals hier in de Drechtsteden, en het gaat over echte overheidstaken, dan zouden gemeenten door het heffen van btw niet per saldo duurder uit moeten zijn. Dat heb ik bij het vorige VNG congres al aangekaart. En het kan dan ook niet zo zijn dat het ene departement verwijst voor een oplossing naar het andere departement; met zo'n benadering kom je binnen een gemeente ook niet weg.

Een ander groot financieel punt dat ons op termijn gaat raken is de opschalingskorting van 975 mln. die nog op ons af komt. Dat is een zeer substantieel bedrag uit het gemeentefonds. Die zal de gemeenten niet in deze Kabinetsperiode raken maar staat wel in de meerjarenramingen. Als wij onze verantwoordelijkheid voor de nieuwe taken willen kunnen waarmaken moeten wij, juist nu de economie aantrekt en de groeicijfers verbeteren, met dit Kabinet een gespreksbasis vinden om het ook hierover te hebben.

Kortom, ik vraag me af: is het Rijk wel klaar voor de transitie die zij zelf in gang heeft gezet?

Minister Plasterk, ik noem het maar even. We willen allemaal een succes maken van de transitie, dan willen we niet worden opgehouden door hinderbeleid. We moeten nu de aandacht bij onszelf houden.

Wat we voor onszelf nodig hebben zijn betrokkenheid, collegialiteit, creativiteit en lef. Vier belangrijke voorwaarden die vragen om ambtelijke molens die anders draaien dan we gewend zijn. Een open vizier met aandacht voor belanghebbenden in de regio en een uitgestoken hand naar potentiële partners over de grens. Als “mayors rule the world”, dan moeten wij ook van elkaar durven leren, binnen en buiten Europa.

PERSOONLIJKE BETROKKENHEID

Maar het oppakken van nieuwe uitdagingen begint vooral bij uzelf. Als burgemeester, wethouder en raadslid hebt u de macht om dingen in beweging te zetten en anders te doen dan vroeger.

Bijvoorbeeld in Apeldoorn, waar SW'ers gedetacheerd zijn bij Beheer & Onderhoud, de buitendienst van de gemeente. Ook mensen die re-integratieplekken vervullen vanuit de Wet werk en bijstand en mensen die participatieplekken innemen, werken in de buitendienst van de gemeente Apeldoorn.

Zo combineert Apeldoorn het onderhoud van de openbare ruimte met de deelname van doelgroepen aan het reguliere arbeidsproces. Een derde van de mensen die re-integreren stroomt door naar regulier werk.

Beveel je deze werkwijze aan, zo werd dit voorjaar gevraagd aan manager Erik van der Veen van Beheer en Onderhoud van Apeldoorn. Dat doet hij van harte. Want je onderhoudt niet alleen de openbare ruimte van de gemeente, je biedt tegelijk perspectief aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

COLLEGIALITEIT

Dan de collegialiteit, het samen optrekken. Gelukkig doen gemeenten dat steeds vaker en het werkt. Zoals negen gemeenten in Noord- en Zuid-Holland die tal van taken hebben gebundeld in het gemeenschappelijk bedrijf Meerlanden. Dat voert voor de deelnemende gemeenten tal van werkzaamheden uit, variërend van het inzamelen van afval en ongediertebestrijding tot het beheer van bedrijfsparken en kringloopwinkels.

Zo eenvoudig kan samenwerking zijn. Gemeenten doen vaak hetzelfde, waarom zou je al die vertrouwde werkzaamheden niet gewoon samen doen?

CREATIVITEIT

Creativiteit, de derde succesfactor voor de slagvaardige gemeente. Een woord dat we allemaal omhelzen. Maar wat moeten we hiervoor doen?

Onze fantasie de ruimte geven. J.K. Rowling, de auteur van de befaamde Harry Potter-bestsellers, benadrukte in 2008 het belang van fantasie tijdens een lezing voor gediplomeerden van de Harvard Universiteit. Verbeelding, zo hield ze de jonge academici voor, is de unieke menselijke capaciteit om het niet bestaande voor te stellen, de bron van alle uitvinding en innovatie. Het is de kracht die ons in staat stelt om ons in te leven in mensen wiens ervaringen we nooit hebben gedeeld.

Ja, het volgen van verbeelding is riskant. Geen garanties op goede resultaten. Bestuurlijke en juridische rek voor onze fantasie is niet altijd even helder. Maar dames en heren, we gebruiken fantasie om te prikkelen en enthousiasme op te roepen. Zo komen we zelfs in gesprek met partijen waarvan we niet wisten dat het onze bondgenoten konden zijn.

Hoe kom je anders op het idee om Drentse gemeenten te laten samenwerken met de havens van Amsterdam en Rotterdam? Dat is precies wat er gebeurt in Coevorden en Emmen, bepaald geen kustplaatsen. Zij werken aan de ontwikkeling van een zogenaamde dryport. Dat betekent letterlijk 'droge haven'.

Een dryport is een logistiek werkgebied in het achterland van zeehaven. Onze zeehavens hebben nieuwe overslaggebieden hard nodig door de verwachte verdubbeling van containeroverslag in de komende tien jaar. Dankzij de Euroterminal Coevorden, de spoorverbinding met Duitsland en het grote industriepotentieel in de regio maken Emmen en Coevorden goede kans een dryport voor Rotterdam en Amsterdam te worden.

Emmen en Coevorden willen met hun dryportproject ook een bijdrage leveren aan een betere benutting van het spoor voor lange-afstandsgoederentransport, onder meer richting Scandinavië en de Baltische staten. Investering in het spoor betekent ook een bijdrage aan vermindering van het broeikas-effect. Voor de financiering van de Drentse dryports krijgen de gemeenten hulp van de provincie Drenthe en de Europese Unie.

LEF

Lef, het vierde ingrediënt om het onmogelijke te realiseren. Dat heeft alles te maken met vertrouwen. Wil je als gemeente de krachten losmaken bij je samenwerkingspartners, geef ze dan verantwoordelijkheid. Dat betekent dat je moet durven loslaten. Gelukkig gebeurt dat ook, met groot succes.

Zoals in Deurne, waar de gemeente een deel van het zorgbeleid toevertrouwt aan lokale partijen in de eerstelijns zorg. Deze partijen hebben hun krachten gebundeld in Stichting Sociale Gezondheid Deurne. Het doel van deze stichting om de zorg te ontschotten en de maatschappelijke deelname van burgers en cliënten te bevorderen.

De samenwerking met de eerstelijns zorg en de gemeente komt in verschillende projecten tot uiting, zoals de Proeftuin "Gezamenlijke Beoordeling Deurne", de pilot "Signalering Meervoudige Hulpvragen", het project "Dementievriendelijke Plattelandskernen" en het "Participatiecafé Deurne". In het Participatiecafé wisselen de zorginstellingen kennis en ervaring uit en bespreken nieuwe initiatieven.

NODIG BURGERS UIT

Vertrouwen moeten we niet alleen schenken aan gevestigde maatschappelijke organisaties, maar ook aan de burgers zelf, die zo vaak onzichtbaar blijven. Terwijl juist de burgers vaak persoonlijk betrokken zijn bij maatschappelijke vraagstukken. Zij lopen dikwijls voorop bij het zoeken naar oplossingen. Maak gebruik van hun passie en hun energie.

Dan zijn we weer terug bij het burgerinitiatief. Daar hoeft je als gemeente niet op te wachten. Je kunt je burgers heel goed uitdagen en uitnodigen om actie te ondernemen Zoals in Gouda.

Daar slaan burgers, ondernemers en de gemeente de handen ineen om de vitaliteit van de stad te bevorderen. Nadrukkelijk maken zij gebruik van inspiratiewebsite Gouda Bruist!, een virtuele ontmoetingsplek voor iedereen die wil bijdragen aan meer plezier, creativiteit en verbondenheid in Gouda.

BOUWEN VAN EEN NIEUWE SAMENLEVING

Als je als gemeenten op de juiste manier samenwerkt, met elkaar, met burgers, met bedrijven, met de wetenschap, met maatschappelijke organisaties, nationaal en internationaal, dan kun je ook vernieuwen en ontwikkelen.

En dat is wat we moeten doen met het oog op de decentralisaties. Eerst de transitie en graag meteen ook de vernieuwing, de transformatie. En met alle aandacht die nu op gemeenten is gevestigd, en met de voortdurende vraag of gemeenten er wel klaar voor zijn, vraagt transformatie in plaats van alleen transitie ook om lef en creativiteit. Dat is waar we samen voor staan: de leden, het netwerk van de VNG, waarin we gebruik maken van elkaars kennis, inzicht en ervaring.

Minister Plasterk, ik vraag het nu nogmaals: is het Rijk ook klaar voor de transitie? U steunt ons, waarvoor dank. Maar heeft het Rijk zelf ook een transitieplan? Gaat de rijksdienst krimpen nu wij als gemeenten overheidstaken uitvoeren? Of gaan de ministeries ons juist extra controleren en wetgeving over ons uitstrooien? Blijven wij de 'lagere overheid', of ziet het Rijk de gemeenten als partners in samenwerking?

Minister Plasterk, gemeenten zien het Rijk wel als partner. Wij willen van harte onze kennis en ervaring delen met de ministeries. Pak die uitgestoken hand, zodat wij de bergetappen met één team afleggen.

SAMEN STERK

Dames en heren, ik sluit af. Gemeenten hoeven het wiel niet uit te vinden voor alle uitdagingen op hun weg. Overal is kennis, iedereen heeft ervaring, handen zijn er genoeg die klaar staan om door te pakken.

Zoek de kracht in de wijken, in verenigingen, bij bedrijven. Kijk naar samenwerking in de regio's, bij elkaar, bij brancheorganisaties. En kijk wat er op landelijk niveau gebeurt, zoals bij de ministeries, op universiteiten, bij instituten. En natuurlijk ook bij de VNG, uw eigen organisatie. Dat zijn wij samen, u hier in de zaal. U vormt het gezamenlijk brein, de kracht en visie van de lokale overheid.

DAMES EN HEREN

Het besturen van een gemeente is topsport. Wat daar geldt, geldt ook voor u: het houdt u fit, het geeft plezier en het leidt tot resultaat. En bovenal: het is een teamprestatie.

Dank voor uw aandacht.